

1. Görög és római istenek

- Rómában a királyság korszakának vége felé görög hatásra kialakul az emberalakú istenábrázolás; saját isteneiket a görögökével azonosítják és átveszik a hozzájuk kapcsolódó mítoszokat is

Kronosz / Saturnus

- Uranosz (ég) és Gaia (föld) gyermeke; felesége: Rheia
- jóslat: egy gyermeke fogja letaszítani a trónról, ezért lenyelte gyermekeit
- Rheia Zeus helyett egy pólyába tekert követ adott neki
- Zeusz felnőve meghánytatta apját, megmentette testvéreit
- fivéreivel összefogva letaszította Kronoszt a trónról

Zeusz / Iuppiter

- az istenek királya, az ég és a föld ura; felesége: Héra, közös gyermekük Árész
- sok istengyermek különböző istennőktől (Apollón, Artemisz, Hermész) és halandó nőktől (Dionüosz)
- sok halandó hős gyermek (Héraklész), anyjukat különböző alakban közelítette meg pl. bika, hattyú, aranyeső
- fenséget sugárzó, szakállas férfi, jogar, villám, sas

Héra / Iuno

- Zeusz felesége, az istenek királynője; házasság, gyermekáldás istennője
- férje szeretőit és gyermekeit üldözi pl. Iót, Héraklész
- fenséges arc, párta, páva

Poszeidón / Neptunus

- tengerek istene; palotája a tenger mélyén, lovas szekéren közlekedik
- háromágú szigonyával vihart támaszt vagy földrengést kelt
- mogorva, bosszúálló pl. Odüsszeuszt üldözte a küklpsz megvakítása miatt
- szakállas, háromágú szigony, lófog

Hádész / Pluto

- az alvilág istene; felesége Perszephoné, Déméter lánya, akit elrabolt: év 2/3-ában fent, 1/3-ában lent → évszakok váltakozása
- komor arc, trón, Kerberosz, kakas

Déméter / Ceres

- földművelés, gabona istennője; Zeusztól született lányát elrabolta Hádész, a földet terméketlenséggel sújtotta, ezért megegyezés Hádészszel
- búza, kalászkoszorú, gyümölcsök

Hesztia / Vesta

- családi tűzhely, otthon védelmezője; római papjai a Vesta-szüzek
- nem kapcsolódik hozzá mítosz
- tűz, fátyol

Aphrodité / Venus

- szépség és szerelem istennője; a tenger habjaiból született (Kronosz megcsonkította Uránoszt), kedvenc szigete Ciprus
- varázsövével mindenkiben szerelmet tud kelteni
- férje a legesélyesebb isten Héphaisztosz, de csalja Árészszel (fiuk Erósz / Amor) és másokkal; Aeneasnak, a rómaiak ősenek anyja, ezért különösen tisztelik
- a trójai háború kitörésében fontos szerepet játszik
- szép nő ruha nélkül, galamb

Pallasz Athéné / Minerva

- Zeusz fejéből pattant elő teljes fegyverzetben
- bölcsesség, művészetek, mesterségek, igazságos háború istennője, városok, különösen Athén védelmezője; harcias istennő, szívesen avatkozik háborúkba
- sisak, lándzsa, pajzs, bagoly

Apollón / Apolló

- Zeusz és Létó fia, Artemisz ikertestvére
- költészet, zene, Nap istene, a Múzsák vezetője, jóslás istene, a delphoi jósda alapítója
- szép ifjú, íj, babér, lant

Artemisz / Diana

- vadállatok, vadászat és a Hold istennője; védi az erdő állatait és növényeit: természetistennő; szülés védelmezője
- vadászó lány, íj, szarvas, hold

Hermész / Mercurius

- Zeusz és Maia fia
- istenek hírnöke, vándorok, kereskedők, tolvajok istene, a lant feltalálója (Apollónnak adta); ő vezeti a holtak lelkét az alvilágba
- szép fiatal férfi, szárnyas kalap és saru, hírnöki pálca

Dionüosz / Liber

- Zeusz és a halandó Szemelé királylány fia, (Zeusz a combjában hordta ki, miután anyját villámmal halálra sújtotta)
- félisten, de istenné vált; bor, szőlőtermesztés, mámor istene
- követői a bakkhánsnők, kísérei a szatüroszok
- szőlő, boroskupa

Árész / Mars

- Zeusz és Héra fia; háború istene
- a görögöknél a dühödő öldöklés istene ↔ Athéné: bölcsen vezetett honvédő háború
- a rómaiaknál fontos isten, Romulus apja
- pajzs, dárda, farkas

Héphaisztosz / Vulcanus

- kovácsok, tűz, vulkán istene
- Héra egyedül szülte Athéné mintájára, sántán születik, anyja lehajítja az égből
- vulkán belsejében kovácsol fegyvereket és Zeusz villámain, küklpszok a segítői
- felesége Aphrodité
- sánta, üllő, kalapács

2. A római vallás

- a vallás fontos szerepet játszott a magánemberek és az állam életében
- a fontos döntések (háború indítása, üzlet, utazás) előtt és baj esetén (ellenség támadása, betegség) az istenek segítségét kérték
- papok és jósok fontos szerepe

a római vallás 3 szakasza

1. animizmus:

- kezdeti időszak
- lelket tulajdonít tárgyakkal és jelenségeknek, amit nem tudnak megmagyarázni
- pl. betegség rossz szellem miatt; gyereket megtanítja enni, inni, hazakíséri
- rengeteg isten, de csak nevek

2. antropomorfizmus:

- királyság végétől
- legyőzött népek isteneit átveszik, főleg a görögökét: emberi alak, mítoszok
- később a hit a műveltebbeknél csökken, de elfogadják, hogy az államélet

része

3. keleti vallások terjedése:

- császárkorban
- pl. Mithrasz, Ízisz és Ozirisz, kereszténység
- egyenlőség, feltámadás, lélek halhatatlansága vonzó, főleg a szegényeknek

templomok

- görög mintára négyszögletes alaprajz, lépcső, oszlopcsarnok, timpanon
- egy templom egy istené, kiv. a Capitoliumon Juppiter, Juno, Minerva közös temploma és a Pantheon: minden istené
- a templom nem gyülekezőhely, nagy ünnepek és áldozatok a templom előtt
- bent: szobrok, kis oltár a vér nélküli áldozatokhoz
- kívül: nagy oltár állatáldozathoz

szertartások

- megtisztulás (fürdés vagy tömjénfüst)
- ima: állam érdekében papok: fejre húzott tóga, ég felé tartott kéz
- ima végén minden fontos istent megemlítenek, hogy ne legyen sértődés
- családi áldozat: gyümölcs, bor, méz, kalács, gabona

- állami áldozat: állat
- emberáldozat Kr.e. 97-től tilos
- isteneknek hím, istennőknek nőstény, alvilágiaknak sötét állat, hibátlanoknak kellett lennie
- legnagyobb: suovetaurilia (sus, ovis, taurus = disznó, juh, bika)
- állatok szalagokkal és koszorúkkal feldíszítve
- kötél ne feszüljön: az állat ellenkezés nélkül menjen
- pap kőbaltával leüti, szolga elvágja az állat nyakát, vérével borral és liszttel keverve tűzbe csepegtetik
- a hús egy részét elégetik, a többit megeszik
- gyakori a fogadalom: áldozat vagy templom építését ígérték, ha az isten segít
- könyörgő és hálaadó ünnepek

jelek, jóslatok

istenek közlik az akaratukat az emberekkel:

- álom (→ álomfejtés)
- jelek - természeti: villám, mennydörgés, vihar, földrengés, napfogyatkozás
- emberi: megbotlás, tárgy elejtése, tüsszentés, ájulás
- jóslatok
 - madárjósok: madarak röpte, hangja
 - csirkék viselkedése a hadseregénél
 - égi jelek (napfogyatkozás, csillaghullás, szivárvány)
 - béljósok: állatok belső részei
 - műveltebbek nem hisznek benne
 - csillagjósok: bolygók állása
 - jósnők: a két leghíresebb jósnő: Sibylla (Cumae, Itália)
 - Püthia (Delphoi, Görögország)
- Sibylla (Cumae): Apollo papnője
- barlangban élt, melybe alagút vezetett
- örjögve jósolt
- jóslatait falevelekre írta
- Püthia (Delphoi): Apollón papnője
- barlangban jósolt 3 lábú széken ülve
- gázoktól elkábult és látomásai lettek
- jóslatai gyakran kétértelműek

3. Romulus

- sok évvel megalapítása után Alba Longa uralkodója Numitor
- testvére, Amulius elüldözte a trónról
- Numitor lánya Rea Silvia Vesta-szűz
- elaludt a folyóparton, Mars meglátta, lement hozzá
- álom: testéből kinő két pálmafa, árnyékuk az egész földet beborítja
jelentése: gyermekei születnek, az egész földet uralni fogják
- megszületett Romulus és Remus
- Amulius börtönbe zárta Rea Silviát, mert megszegte szüzességi fogadalmát
- megparancsolta, hogy fiait fojtsák vízbe, de a szolga egy kosárban a Tiberis folyóra tette őket
- Mars egy anyafarkast küldött az ikrekhez: szoptatta őket
- Faustulus pásztor megtalálta őket, feleségével, Acca Larentiával felnevelték őket
- az ikrek pásztorként nőttek fel
- egyszer viszály tört ki a pásztorok között, Numitor elé került az ügy, kiderült, hogy az unokái
- pásztorok segítségével visszaszerezték a trónt, újra Numitor lett a király
- sokan éltek Alba Longában, ezért új város alapítását határozták el
- madárjóslattal döntötték el, melyikük legyen a király:
felálltak egy-egy dombra, Romulus fölött 12, Remus fölött 6 sas repült el
→ Romulus alapította meg a várost
- falat építettek
- Remus a parancs ellenére átlépte, megölték, halottak napjának bevezetése
- Romulus lett Róma első királya
- Rómában kevés volt a nő, mert a várost pásztorok alapították és a menedéket kérők, akiket befogadtak, szintén férfiak voltak
- Romulus követeket küldött a szomszédos népekhez, hogy feleségül kérje lányaikat, de azok visszautasították őket, mert lenézték a nemrég épült város lakóit
- Romulus ünnepi játékokat rendezett, melyre meghívta a szomszédos népeket, köztük a szabinokat is
- a cirkuszban rendezett kocsiversenyen Romulus jelet adott a római fiataloknak, akik elraboltak maguknak egy-egy lányt
- a lányok idővel megszerették férjeiket, de apáik háborút indítottak
- a csatára felsorakozott római és szabin sereg közé siettek a szabin nők a gyermekeikkel, erre a két nép békét kötött egymással
- később uralkodásának 38. évében Romulus a szenátus gyűlésére ment a Mars-mezőre
- hatalmas vihar kerekedett, egy fekete felhő eltakarta Romulust
- amikor a felhő eloszlott, Romulust sehol sem látták: felment az égbe
- ezután istenként tisztelték

4. A római köztársaság

Róma 3 államformája:

- királyság: Kr.e. 753-510. (Róma alapításától - az utolsó király elüldözéséig)
- köztársaság: Kr.e. 510-27. (császárság kezdete Augustusszal)
- császárság: Kr.e. 27 - Kr.u. 476. (a Nyugat-Római Birodalom bukásáig, az utolsó császár trónfosztásáig)

A római köztársaság neve: Senatus Populusque Romanus (a szenátus és a római nép)

Köztársaság

- a birodalmat a **népgyűlések**, választott **hivatalnokok** és a **senatus** irányították
- római polgárok: választók - szavazhattak a népgyűléseken
választhatók - különböző tisztségekre megválaszthatták őket
nem szavazhattak: gyerekek, nők, rabszolgák, a tartományokban élő, római polgárjoggal nem rendelkező lakosok

• népgyűlés:

- szavazás törvényjavaslatokról
- döntés békekötésről és háborúkról
- hivatalnokok megválasztása

helye: Forum Romanum

szavazás: két viasztáblát kap minden megjelent polgár: igen / nem
kosárba dobják, majd a végén összeszámolják

• hivatalnokok: magistratus

- hivatali ranglétra: életkorhoz kötött, meghatározott sorrend
- megbízatásuk egy évre szólt: jan. 1- dec. 31.
- egy tisztségre egyszerre több embert választottak
- nem kaptak fizetést
- hivatali évük lejárta után a nagyobb hivatalnokok helytartóként irányítottak egy-egy tartományt

tribunus plebis: néptribunus

- a köznépet védtek a nemesekkel szemben
- vétőjoguk volt: megakadályozhatták a törvények elfogadását

quaestor

- pénzügyek felügyelete: kincstár felügyelői
zsold fizetése a katonáknak

aedilis

- közrend őrei, rendőri főtisztviselők, piacokat, építkezéseket felügyelték
- gabonaosztás a szegényeknek
- nyilvános játékok megrendezése

praetor

- bíróságok felügyelete
- bíráskodás fontosabb perekben

consul

- legfőbb hivatalnokok
- hadsereg vezetői
- a két consul nevével jelölték az éveket

ensor

- polgárokat vagyonuk szerint csoportokba sorolták az adófizetés miatt
- felügyelték a senatus tagjait

dictator

- 6 hónapra nevezték ki nagy veszély esetén
- korlátlan hatalom

- hivatalnokok ruházata: bíborszegélyű tóga

- a consulok hivatali szolgálói: lictorok

- a consulok hatalmának jelképe a vesszőnyaláb: Rómán kívül bárdot tűztek bele

• senatus

- tagjai a senatorok
- eleinte csak nemesek a tagjai, később egyszerű származásúak is
- feladata: bel- és külügyek

vallási ügyek

népgyűlésen megszavazott törvények jóváhagyása

5. Phaedrus és Catullus költészete

Phaedrus (Kr.u. I. század)

- Macedóniából rabszolgaként került Rómába, Augustus császár udvarába
- Aiszóposzt utánzó állatmeséket írt, de latin nyelven és verses formában (Aiszóposz (Kr.e. VI. század) volt a tanító állatmese műfajának első híres mestere, meséit görögül, prózában írta)
- Augustus felszabadította a tehetsége miatt
- egy időre el kellett hagynia Rómát, mert sokan magukra ismertek bíráló állatmeséiben
- csak később térhetett vissza Rómába

- Aiszóposz meséit dolgozta fel latinul verses formában, de új meséket is költött
- rabszolgaként nem mondhatta el nyíltan a véleményét másokról, ezért állatmeséket írt, ahol az állatok valójában embereket rejtenek
- a mese elején vagy végén megfogalmazza a tanulságot
- száz meséjét ismerjük

Caius Valerius Catullus (Kr.e. 87-54.)

- előkelő családból származott
- szülei Caesar barátai voltak, de Catullus nem szerette őt
- fiatalon Rómába került, ott tanult, hamar népszerű költővé vált
- fiatalon halt meg

- költészetét sok érzelem jellemzi: szülőföldjéhez való ragaszkodás, testvéri szeretet, barátság, gyűlölet, szerelem
- sok versét Lesbia álnéven emlegetett kedveséhez írta (Lesbia név eredete: Catullus kedvenc költőnője Szapphó volt, aki Lesbosz szigetén élt)
- költői kör tagja: neóterikusok = új költők: a korábbi hagyományokkal szemben új utakon jártak
- nem a hősi múltból, hanem a magánéletről írtak
- 116 verse maradt fenn

6. Róma városa

- a hagyomány szerint Kr. e. 753-ban alapították
- Kr. u. 330-ig a Római Birodalom fővárosa (utána Konstantinápoly)
- a tengertől 25 km-re, a Tiberis partján 7 dombra épült
- falakkal védték: első csak a Palatinust, később a 7 dombot, majd még nagyobb területet
- a város külseje a köztársaság végéig egyszerű, dísztelen, Augustus és a többi császár alatt vált díszessé a márvány épületekkel
- 1 millió lakos

A város fontosabb középületei

Forum Romanum

- város központja: népgyűlések
- Curia: szenátus épülete
- szónoki emelvény
- Basilica: bíróságok
- Via Sacra
- Saturnus tempoma az államkincstárral
- börtön
- levéltár
- templomok pl. Vestáé
- diadalív

Capitolium

- legmagasabb domb
- Iuppiter, Iuno, Minerva közös temploma: ünnepek, áldozatok, consulok esküje
- arx = fellegrvár
- tarpeii szikla: lelőtték a bűnösöket

Colosseum

- eredetileg amphitheatrum Flavium, Nero szobráról kapta a nevét
- 4 emelet, boltívek, szobrok; 90 000 néző
- porond alatt ketrecek, kamrák; gladiátorviadalok

Circus Maximus

- ovális pálya közepén fallal; 150 000 néző; kocsiverseny

Mars-mező

- katonák gyakorlatozóhelye, diadalmenet előtt sereg itt várakozik
- később beépül: templomok, hivatali épületek, legfontosabb színházak
- Pantheon
- összes isten temploma
- 43 m-es kupola; közepén kerek nyílás a fénynek

Angyalvár

- császárok mauzóleuma, nevét az angyalszoborról kapta

thermae = fürdők

- fürdés, szórakozás
- több száz, a legnagyobb Caracalla császáré

insula Tiberina = Tiberis-sziget

- Aesculapiusnak, a gyógyítás istenének szentelték, csak templomok voltak rajta

hidak

- több híd vezetett át a Tiberisen és a szigetre

aquaeductus = vízvezeték

- vízellátás biztosítására, Róma környékén fakadó források vizét vezették a városba
- csatornázás is kiépült

Lakóházak

domus = gazdagok háza

- kétszárnyú ajtó, kopogtató, kapus
- vestibulum = előszoba: mozaikpadló: cave canem, salve, ave
- atrium = belső udvar: tető nyitott, esővíznek mélyedés udvarról nyíló szobák, konyha, fürdőszoba
- atrium sarkában oltár (lararium)
- ház közepén dolgozószoba (tablinum)
- hátul: peristylum = kert: oszlopok, szökőkút, halastó
- pihenés, vendégfogadás: étkező, társalgó, zeneterem

taberna = kereskedők és iparosok háza

- lakás + bolt és műhely
- utcára nyíltak

insula = bérház

- lakbér a tulajdonosnak
- 3-4 emelet, lépcső vagy létra
- földszinten bolt vagy műhely
- kőből épült alsó emeleteken gazdagabbak, fából épült felsőkön szegényebbek
- fent nincs víz, lefolyó, illemhely, főzési lehetőség
- szegények olcsó vendéglőben ettek és nyilvános wc-t használtak

berendezés: asztal, szék, ágy, szekrény, láda

díszítés: mozaik, falfestmény, márvány, szobrok

fűtés: hordozható kályhák, később légfűtés: padló vagy fal üreges tégláiban

világítás: fáklya, gyertya, mécses, olajlámpa

7. Minotauros, Daidalos és Ikarosz, Thészeusz története

- Daidalosz athéni szobrász, építész, feltaláló
 - sokan küldik hozzá gyerekeket tanulni
 - egyik tanítványa tehetségesebb nála, ezért féltékenységeben megöli
 - száműzik Athénból, Krétára megy
 - ott születik fia, Ikarosz
 - Minosz Kréta királya egy fehér bikát kap Poszeidontól, hogy áldozza fel neki
 - ő egy csúnyábbat áldoz fel
 - Poszeidon büntetése: Minosz felesége beleszeret a bikába
 - műtehenet csináltat Daidalossal, ebbe bújik bele
 - megszületik Minotauros a félig ember félig bika lény
 - Minosz be akarja zárni: szégyelli embereket eszik
 - felkéri Daidaloszt, hogy építsen egy labirintust
 - utána Daidaloszt is bezárja a fiával együtt, nehogy elárulja a labirintus titkát
 - ő szárnyakat készít magának és fiának: viasszal ragaszt össze tollakat
 - kioktatja fiát, hogy középen repüljön: ha lent repül, a pára elnehezíti a tollakat; ha fent repül, a Nap megolvastja a viaszt
 - Ikarosz vakmerően feljebb repül
 - megolvad a viasz, szétesnek a tollak, lezuhan
 - testét a hullámok egy szigetre sodorják
 - apja eltemeti: Icaria szigete a tenger: mare Icarium
 - Daidalosz továbbrepül Szicíliába
- Minosz fia részt vett egy athéni sportversenyen, idegenként megnyerte, az athéni király megölette
 - Minosz büntető hadjáratot indított Athén ellen
 - Athén büntetése a gyilkosságért: Minotaurosznak évente 9-9 athéni fiút és lányt kell küldeni
 - Thészeusz athéni királyfi önként jelentkezik, hogy megölje a Minotaurost
 - megérkeznek Krétára
 - Ariadné, Minosz lánya beleszeret
 - aranyfonalat ad neki, hogy kitaláljon a labirintusból, cserébe házasságot kér
 - Thészeusz megöli a szörnyet, a fonállal kitalál a labirintusból
 - hazaindul Ariadnével, de útközben otthagyja egy szigeten
 - Ariadné átka: felejtse el apjának az induláskor tett ígését: a fekete vitorlát fehérre cserélni
 - Ariadné meglátja Dionüszosz, feleségül veszi
 - az athéni király, Égeusz a tengert nézve várja haza fiát
 - a megállapodás szerint ha sikerült Thészeusz terve, a fekete vitorlákat fehérre cserélik, hogy apja már messziről lássa
 - beteljesül Ariadné átka: elfelejti kicserélni
 - a fekete vitorlákat látva Égeusz a tengerbe ugrik, azt gondolva, hogy meghalt a fia
 - Égei-tengert róla nevezik el

8. Ovidius költészete

Publius Ovidius Naso

Kr.e. 43 - Kr.u. 18.

- közép-itáliai Sulmoban született gazdag családban
- apja hivatali pályára szánta, Rómában, Athénben tanult
- már fiatalon verseket írt, hamar népszerű lett
- költészetének 3 korszaka:

1. korszak: fiatalkori művei: szerelmi témájú művek:

Amores = Szerelmek:

- szerelmi témájú versek
- többsége Corinna nevű kedveséhez szól

Heroides = Hősnők levelei

- 21 verses levél
- mítikus hősnők írják szerelmükhöz, aki távol van tőlük vagy elhagyta őket
pl. Penelopé Odüsszeuszhoz, Ariadné Thészeuszhoz
- a szerelmet női szemszögből ábrázolja

Ars amatoria = A szerelem művészete

- tanköltemény
- 3 könyv: 1-2. férfiakhoz, 3. nőkhez
1-2. könyv: hol lehet a nővel ismerkedni (cirkusz, színház), hogy lehet őket meghódítani (ajándék, levelek)
- 3. könyv: szépségápolás, öltözködés, férj kijátszása, testi szerelem

Remedia amoris = A szerelem orvoslása:

- közvélemény nyomására írta az előző erköcstelensége miatt
- hogyan lehet kigyógyulni a reménytelen szerelemből
- tanácsa: sok munka

2. korszak: komolyabb, hosszabb művek:

Metamorphoses = Átváltozások

- sok történetből álló eposz
- több mint 200 átváltozástörténet a görög és római mitológiából
pl. Arachné, Narkisszosz, Niobé, Daphné, Pygmalion, Daidalosz és Ikarosz

Fasti = Római naptár

- 12 könyvre tervezte (12 hónap), de csak 6 készült el
- a római ünnepek eredete, mondák, szertartások

- Kr.u. 8. **Augustus számúzi**

oka: „carmen et error” = vers és hiba:

erköcstelenség tartott művei

tanúja lehetett valaminek, Augustus félt, hogy megírja

- számúzetés helye: Tomi a Fekete-tenger partvidékén:

barbár vidék, a többség halász, idegen a nyelv; nincs művelt társaság,

de ott élő görögök megbecsülték

család, barátok távol vannak; nincs könyvtár, tudósok, papok, ezért nem tudta befejezni a Fastit

3. számúzetésben írott művei:

Tristia = Keservek

- szomorú hangulatú versek
- célja, hogy meghassa a közvéleményt és Augustust, hogy engedje haza
- de Augustust bírálja: hazájától megfoszthatta, de tehetségétől nem tilthatja el, a zsarnokság áldozata

Epistulae ex Ponto = Fekete-tengeri levelek

- költői levelek egy-egy címzetthez:
feleségéhez, rokonokhoz, barátokhoz, nagyhatalmú pártfogókhoz
- kezdi elfogadni helyzetét
- sem Augustus, sem Tiberius nem engedi vissza, a végén feladja a reményt, hogy hazatérhet

9. A római család, iskolák

család (familia): az egész háznépet jelentette: szülők, gyerekek, rabszolgák

házasság

- a szülői beleegyezés kellett, gyakran ők döntöttek
- eljegyzés: a vőlegény ajándékot vitt a menyasszonynak: pénz, vasgyűrű
- a menyasszony ruhája fehér tunica és lángvörös kendő vagy sarkáig érő fátyol
- a menyasszony és a vőlegény kezét fogták, majd áldoztak Iunonak, a házasság istennőjének, ezután lakoma
- alkonyatkor átkísérték a menyasszonyt férje házába
- a ház küszöbén átemelték a menyasszonyt, rossz jel, ha megbotlott

- a feleség férje hatalma alatt állt, de együtt irányították a család életét
- a családjára felügyelt a háztartásra, nevelte a gyerekeket
- a többnejeséget törvények tiltották, válás volt, az özvegy újra megházasodhatott

gyerekek

- az apa az eléje tett gyermeket azzal ismerte el, hogy felemelte
- a 8-9. napon kaptak nevet: fiúk 3 nevet, lányok 1-t (minor, maior)
- talizmánt (bulla) viseltek a rontás ellen a nagykorúságukig
- játékaik: csörgő, baba, labda, karika
- kisgyereket anyja nevelte, utána iskolába jártak
- a fiúk 17 éves korukban lettek nagykorúak:
 - apjuk beíratta őket a Forumon a polgárok névjegyzékébe:
 - részt vehettek a közéletben, katonának kellett jelentkezniük
- a lányok férjhezmenetelükkor kerültek ki apjuk felügyelete alól
- gyermektelen házaspárok mások gyermekét fogadták örökbe, hogy ne haljon ki a család

iskolák

- nincs közoktatás, az állam magánügynek tekinti, mégis szinte mindenki megtanult írni-olvasni
- gazdagok: görög származású házitanító rabszolgák
- szegények: iskolákban: tandíjat kell fizetni

1. ludus (általános iskola)

- 7-12 éves korig
- fiúk és lányok, szegények is ki tudják fizetni
- szegényes bódék vagy ponyvával elkerített rész az utcán
- gyerekek padokon ülnek, asztal nincs
- tanulmányi évek szerinti csoportok

- iskolaév március 24-én kezdődött
- minden nap iskola
- szünet: téli és nyári, vallási ünnepek
- napi kb. 6 óra ebédszünettel
- 3 alapismeret: írás, olvasás, számolás

- írás: viasztábla (viasszal borított fatábla) és csontból készült íróvessző (stilus)
írás letörölhető, több tábla összefűzhető
papiruszt csak a felsőbb iskolákban és a gazdagok használtak, mert drága
- olvasás: szótagolás, sok gyakorlás; tankönyv nincs
- számolás. nehéz, nincs helyiérték
ujjakkal
számolótablával (abacus):
7/9 párhuzamos mélyedés: ezresek, százasok, tizedek, egyesek
kövecskéket raknak bele
mértanhoz gömbök, kockák
- ludus tanárai általában görög rabszolgák: alacsony fizetés, lenézett társadalmi helyzetűek, gyakori testi fenyegetés vesszővel

- testnevelés fontos: iskolán kívül

cél: jó fizikum a katonasághoz
úszás, futás, birkózás, vívás, súlydobás, diszkoszvetés,
gerelyhajítás, lovaglás

- zene és tánc: császárkorban terjedt el: ének- és tánciskolák, magántanárok

2. schola (középiskola)

- csak fiúk
- magasabb tandíj: gazdagabbak

- *grammatikai iskola:*

12 éves kortól
görög és latin nyelvtan, helyesírás, szövegek olvasása és elemzése,
szövegek megtanulása kívülről, történelem, földrajz, mértan, csillagászat

- *retorikai iskola:*

16 éves kortól
szónoki képzés: érvelés, nyelvhelyesség: hivatalokhoz, politikai élethez
- tanárok: magasabb fizetés, nagyobb megbecsültség

3. felsőoktatás:

- leggazdagabbak
- tanulmányutak Athénbe, Rhodoszra: filozófia, szónoklás egy-egy mester iskolájában
- Kr. u. II. sz-tól Rómában „egyetemek”: jog, építészet, orvostudomány

10. A trójai háború

- történelmi alap: Kr.e. XIII. sz.: görögök rablóhadjárata Trója ellen a kincsekért
- hősiességnek tartották, később mondai elemek épültek rá
- Homérosz: Iliász: 400 évvel az ostrom után írta le

- Prométheusz jóslata szerint Thetisz istennő fia hatalmasabb lesz apjánál, ezért Zeusz a halandó Péleuszhoz adja
- lakodalmukra nem hívják meg Eriszt, a viszály istennőjét, bosszúból aranyalmát gurít közéjük: „A legszebbnek”
- Héra, Pallasz Athéné, Aphrodité összeveszik rajta
- Zeusz nem akar dönteni
- Parisz trójai királyfit, a legszebb férfit kérik fel a döntésre
- Héra hatalmat, Pallasz Athéné bölcsességet, Aphrodité a legszebb nő szerelmét ígéri neki
- Aphroditének adja Helenéért

- Menelaosz spártai király felesége, Parisz elrabolja
- Menelaosz sereget gyűjt, a többi görög király korábbi ígéretéhez híven segít
- Agamemnon, Mükéné királya lesz a fővezér
- Odüsszeusz, Ithaka királya nem akar menni, örültnek tetteti magát, sőt vet, de fiát kikerüli
- Akhilleuszt anyja, Thetisz női ruhában elrejt, mert tudja, hogy Trója alatt fog meghalni, de Odüsszeusz leleplezi
- Aulis kikötőjéből indulnak
- Agamemnon lelövi Artemisz szarvasát, ezért nincs szél
- lányát, Iphigéniát kell feláldoznia, odahívja, hogy Akhilleusz el akarja venni feleségül
- feláldozza, de Artemisz megmenti

- megérkeznek
- Trója ostroma 10 évig tart
- közben viszály a görög seregben: Agamemnon foglyul ejti Apolló papjának lányát, Apolló járvánnyal sújtja a görögöket, ezért visszaadja, de elveszi Akhilleusz rabnőjét, Briszéiszt
- Akhilleusz nem harcol, a trójaiak győzelmeiket aratnak
- Patroklosz Akhilleusz ruhájában harcol, Hektor megöli
- Akhilleusz újra harcba száll
- megöli Hektort, holttestét meggyalázza a szekere után húzva
- Priamosz király elmegy hozzá a görög táborba, visszaadja neki a holttestet
- Parisz Apolló segítségével lenyilazza Akhilleuszt a sarkán (anyja a Styx folyóba mártotta, ezért sebezhetetlen volt)
- Pariszt is megölik

- Odüsszeusz kitalálja a falovat, elrejtőznek a belsejében, többiek elhajóznak egy sziget mögé
- egy görögöt otthagynak: feladták az ostromot, faló engesztelés Pallasz Athénének
- Laokoon figyelmeztetése, de Poseidon kígyói megölik
- a falovat bevontatják a várba
- a görögök éjjel előmászhatnak, beengedik társaikat
- elfoglalják Tróját, lakóit megölik vagy rabszolgává teszik
- Aeneas megmenekül, társaival elindul új hazát alapítani